

TM	Г. XXXV	Бр. 4	Стр. 1735-1753	Ниш	октобар - децембар	2011.
----	---------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 316.774:070.39

Прегледни чланак

Примљено: 24. 8. 2011.

Татјана Вулић
Драгана Павловић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Ниш

ДОПИСНИШТВА КАО ТЕМЕЉ ИНФОРМАТИВНОГ ПРОГРАМА ТЕЛЕВИЗИЈЕ*

Резиме

Како је информација у савременом друштву највреднија роба, уз правило да најбржи побеђује на информационом тржишту, телевизије које располажу дописницима у реалној су предности у односу на друге. Циљ овог рада је да покаже на значај и функцију ТВ дописника и дописничке мреже у програмима како јавног медијског сервиса, тако и комерцијалних телевизија са националном фреквенцијом, посебно уважавајући снагу технолошких промена и комуникациону моћ нових медија! Ко су дописници, шта подразумева њихов посао, са којим се изазовима суочавају, колико је њихово учешће у производњи информативног програма, али и да ли су баш они „весници“ мултимедијског новинарства у Србији – покушаћемо да одговоримо у даљем раду. У истраживању трагамо за подацима колико траје „прича“ о дописницима уопште у новинарству Србије, какав је био њихов утицај у конкретним примерима, мења ли се под технолошким утицајима и њихов посао, а посебно, да ли су телевизијски дописници данас образовани за мултимедијско новинарство?

Кључне речи: телевизијски дописник, дописништва, јавни медијски сервис, комерцијалне телевизије, информација

---

tanjakg@filfak.ni.ac.rs, draganap@filfak.ni.ac.rs

* Рад је у оквиру пројеката Министарства просвете и науке Србије, број 179008 и број 179074

Савремено друштво, у основи обележено информацијским технологијама и комуникацијама, најавило је велике промене у сфери медија и комуникација. Теоретичари друштвене историје медија XXI век могли би назвати веком медијске стварности, која је

„за разлику од реалног живота нудила ТВ-слику као репродуковану перцепцију процеса уочених у сопственом окружењу. Од производа, медији су постали произвођачи друштвених односа, културни и социјетални феномен несумњиве друштвене одговорности (Јевтовић и Вулић 2011, 408).“

Време које публика проводи конзумирајући медијске понуде постаје све дуже, тако да човек не примећује како постаје наркотички зависник од наметнутих информација. Телевизија као најснажнији визуелни медиј одузима све више времена: током 2008. године у САД гледала се 298 минута дневно, у Мађарској 274, Македонији 270, Грчкој 264, а занимљиво је да се на самом врху налазила Србија са чак 302 минута.¹ Интернетом и сличним дигиталним платформама свет је уплетен у мрежу моћних и снажних информационих токова који су захваљујући огромној технолошкој диверсификацији, савлађујући простор и време, постали покретачи јавности и значајних друштвених промена и активности. „Информациона моћ, уз војну и безбедоносну, тријумфује на путу настајања глобалне јавности“, констатују неки аутори (Despotović i Jevtović 2010, 276), док други запажају како профит и нове технологије преобликују природу новинарства (Mek Kvejl 2007, 14). Планета је у ритму збуњујућих преображаја, комуникациона архитектура мења информационе темеље, док се у пракси осећа притисак организационог поједностављавања и уштеда на свим нивоима. Брзина техничко-технолошких промена је невероватна, с обзиром на то да се и сама природа и менаџмент електронских медија драматично мењају. Европски јавни простор функционише на основу масмедијских слика, што значи да медијска моћ добија на значају. Комуниколози² уочавају нове, битне улоге којима медији конструишу јавну сферу: 1) надгледање (monitoring role), при чему је нагласак на указивању на догађај и постављању дневног реда у јавној дебати; 2) подстицање (facilitative role), где је улога новинарства да помаже демократско деловање и грађанску партиципацију; 3) затим сарадња (collaborative role), где патриотизам, културне и друштвене идентификације воде ка кохезији медија и владе; и (4) радикална или критичка улога (radical role), коју обележава изражено непријатељски став новинара, опредељених за интересе супротстављене властима.

---

¹ Television 2009, Internacional Key Facts, Copyright IP and RTL Group, October 2009.

² Mek Kvejl 2007.

Поред политичке и друштвене, медијска моћ представља специфичан капитал у комуникационом простору, јер се захваљујући њиховом појмовном одређењу дефинишу демократски капацитети неке заједнице. Информација је готово неприметно постала стратешка роба, док третман различитих углова интерпретација постаје мобилизациони фактор у стварању јавне сфере. Нови светски поредак у директној је вези са ширењем и хибридизацијом дигиталних и класичних медија, јер су преобликујући традиционалне наративе простора и времена премрежиле глобус, при том: “Свако је уредник свог пакета информација“ (Vulić i Pavlović 2011, 382). Новинарски извештаји, интервјуи и вести отуда све више реконструишу друштвену стварност, указујући јавности шта је оно о чему треба да размишљамо. Телевизија новог миленијума није само противтежа државној политици, већ њен покретач који утиче и делимично креира хибридную стварност. Истовремено улога нових медија огледа се и у залагању за интересе различитих група у локалном простору, тако да она ослонац налази и у сегментираној стварности, чије обликовање помаже потреба да буду информисани о догађајима у “Маклуановом глобалном селу”, али и о томе шта се дешава у њиховој средини – суседству, граду, регији. Са ратовима, кризама, терористичким акцијама, стањем на светској берзи или спортским спектаклима пажљиво бираним ради управљања јавношћу, глодури телевизијских националних кућа у вести уврстиће и директно укључење репортера – нпр. штрајк радника из места у унутрашњости или информацију о тешкој несрећи која се управо догодила на локалном мосту! Како је информација у савременом друштву највреднија роба, уз правило да најбржи побеђује на тржишту информација, телевизије које располажу дописницима у реалној су предности у односу на друге. Иако се у симултаности догађаја и извештаја дописника налази и могућност неимања дистанце о догађају о коме се извештава, предност оваквог новинарства је у апсолутној актуелности. Одговор на питање шта је у интересу јавности можемо тражити у могућности да сви грађани без обзира на политички (не)утицај или економску моћ имају могућност да буду информисани из независних извора пре него што донесу одлуку ради решавања појединачних проблема заједнице у којој живе. Информативни програм, како јавног радиодифузног сервиса³ тако и комерцијалних медија, ствара основе, правовременим и истинитим обавештавањем о свим дешавањима, да грађани учествују у процеси-

³ Види: Veljanovski 2005, 28: “Јавни сервис је непрофитна, независна радио-телевизијска организација, основана у име опште јавности и финансирана из јавних прихода, која разноврсним, уравнотеженим, висококвалитетним програмима, задовољава потребе највећег могућег броја грађана, односно најшире јавности, непристрасно и без дискриминације.“

ма политичког одлучивања. Такође, омогућава свим слојевима да јавности презентују ставове и створе могућност утицаја на акцију државе у име свих оних који нису у стању да то сами учине. Из тога проистиче, слободно можемо рећи, „света“ обавеза информативног програма да неутрално приказује разноврсне ставове о проблемима и догађајима, чувајући посебност националних и етничких мањина и водећи бригу о потребама најосетљивијих чланова друштва: деце и старих, као и особа са посебним потребама. Равномерна заступљеност регионалних интереса у емисијама информативног програма постиже се извештавањем дописника, односно функционисањем дописничке мреже⁴. Циљ овог рада је да покаже на значај и функцију ТВ дописника/дописничке мреже у програмима како јавног медијског сервиса, тако и комерцијалних телевизија са националном фреквенцијом, посебно уважавајући снагу технолошких промена и комуникациону моћ нових медија! Друштвене промене интензивирају и преображај медијског подсистема, а унутар њега за очекивати је и преображај традиционалне улоге новинара и дописништава.

ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА ТЕЛЕВИЗИЈСКИ ДОПИСНИК

Како би избегли могућа појмовна неразумевања у циљу јаснијег сагледавања синтагме: *телевизијски дописник/новинар*, осврнућемо се на неке дефиниције, те на његове језичке варијанте у различитим речницима. Универзитет Уметности у Београду 2002. године штампао је *Лексикон филмских и телевизијских појмова* (1997), а међу три хиљаде појмова нашао се и: ДОПИСНИК ТЕЛЕВИЗИЈСКИ. Аутори дају следећу дефиницију:

„Телевизијски новинар који извештава матично гледалиште о актуелним политичким, економским, културним збивањима из иностранства, из другог града или места у земљи... Дневно извештавање намењено је информативним телевизијским емисијама, а периодично извештавање на ручују матичне куће за тематске емисије.“

У различитим речницима постоје слична размишљања: на енглеском се наведена синтагма пише *television reporter*, на немачком: *tv – reporter*, на француском: *journaliste de la télévision*, у шпанском речнику *reportero de la televisión*, руском: *телевизионный репортер*, код Словенаца биће *televizijski reporter*, док је на малтешком *reporter*

⁴ Дописничка мрежа подразумева извештавање новинара дописника о људима, догађајима и појавама са шире територије региона и већих градова, али и свих значајних светских центара. Дописничку мрежу формирају новинске агенције, штампани и електронски медији, при чему уредник из матичне редакције координира рад, стара се о унапређењу професионалних стандарда и са глодуrom редакције креира уредничку политику дописничке мреже.

televizjoni... Језички гледано, ови називи очигледно имају исту основу. У пракси, овај појам је вишезначан, а превасходно означава занимање. Професорка Неда Тодоровић под њим подразумева онога ко је овладао комплексном вештином „новинарског начина мишљења“, па чак и створио посебан „стил живота“.⁵

Ко су заправо дописници, шта подразумева њихов посао, са којим се изазовима суочавају 24 часа дневно, колико је њихово учешће у производњи информативног програма, али и да ли су баш они „весници“ мултимедијског новинарства у Србији – покушаћемо да одговоримо у даљем раду. У истраживању трагамо за подацима колико траје „прича“ о дописницима уопште у новинарству Србије, каква је био њихов утицај у конкретним примерима, мења ли се под технолошким утицајима и њихов посао, а посебно да ли су телевизијски дописници данас образовани за мултимедијско новинарство?

Када се каже ДОПИСНИК, онда се једноставно мисли на НО-ВИНАРА. Различити теоретичари новинарства у потрази за одговорима везаним за ову професију понудили су нам више тумачења. Свако појединачно садржи оцену да је „врло значајна професија“, суочена са бројним изазовима: професионалним, друштвено-политичким, социјалним, па и људским, личним кризама.⁶

„Дописници су новинари који извештавају са одређеног подручја за редакцију у којој су стално запослени или су дугорочно хонорарно ангажовани. Дописници самостално, из свих области живота, одабирају догађаје о којима извештавају (Valić-Nedeljković 2007, 175).“

Душан Славковић сматра да дописници нису специјализовани новинари већ сваштари, али у исто време истиче:

„Ако се за икога може рећи да је „око и ухо“ једног места, онда је то управо дописник, који мора све да види, све да чује, све да зна и о свему да буде обавештен – од погрешних инвестиционих захвата, до форме вође навале у некој екипи. Дописнички посао је, у ствари, „коктел“ новинарских послова (Славковић 1979, 40–1).“

Тиме аутор не поједностављује изазове који су свакодневица дописника, већ управо говори о сложености послова које обављају.

⁵ Под овим подразумевамо да дописник ради како му догађаји намећу и како га редакција ангажује, истражујући теме од интереса за редакцију и друштво, од значаја за подручје са којег извештава, без омеђеног радног времена од осам часова, већ док догађај траје (Тодоровић 2002, 14).

⁶ Извештавање у кризним ситуацијама са собом носи и могућност суочавања репортера са личном кризом, породичном драмом. Приликом земљотреса у Краљеву, 4. новембра 2010. године, дописници су приликом извештавања били изложени и притиску личне кризе: разрушен дом, угрожене породице, оштећен радни простор (дописништво Телевизије Београд у Краљеву од последица разорног земљотреса оштећено је тако да је био онемогућен рад).

Суочени са најразноврснијим темама, издвојени од матичне редакције, често без логистичке и техничке подршке која се подразумева за редакцијске новинаре, дописници су на сталној провери знања, вештина, често и психичке и физичке спремности да одговоре задацима који настају у сложеним друштвеним и политичким околностима. Наиме, у савременом друштву дневна хроника бележи све више изненадних догађаја на које дописник мора да реагује „сада и одмах“ и који му у једном минуту мењају унапред планирану дневну листу снимања, предвиђен програм рада, са професионалним очекивањем да и у тој ситуацији буде интерпретатор.

Ауторка књиге „Новинарство – интерпретативно и истраживачко“, Неда Тодоровић, набрајајући квалитете које савремени новинар треба да поседује, истиче како је то „изразито интелектуалан и способан човек“. По њеном мишљењу новинар треба да буде „супермен“, те наводи друге потенцијале:

„интелект и високу стручност, способност расуђивања и урођену разборитост, брзину деловања и мудрост, комуникативност и непоткупљивост. Само личност са таквим особинама може да преузме одговорну улогу ока и уха грађанина, односно-непристрасног, фер интерпретатора стварности (Тодоровић 2002, 13).“

Тачност навода насталих пре скоро једне деценије потврђује свакодневна пракса, а нарочито професионални изазови телевизијских дописника у Србији.⁷ Од њих се осим верне, потпуне и свестране слике догађаја и појаве, очекује и да их објасне, тумаче, да слободно и храбро истражују, не повлачећи се пред могућим притисцима средине. „Способност расуђивања и урођена разборитост“ и при томе самоиницијатива неопходни су у раду дописника с обзиром на то да редакција и ангажује дописнике ради актуелних и ексклузивних тема из средина одакле извештавају. Такође, од дописника новог времена очекује се да интердисциплинарним влада знањима, као на пример из права, економије, комуникологије, страних језика, кибернетике, информатике, културологије, психологије, социологије, историје, геополитике и других области, како би сваком редакцијском изазову одговорили према савременим медијским стандардима.

ИСТОРИЈА ДОПИСНИКА И ДОПИСНИЧКЕ МРЕЖЕ

Појам дописника у Србији настао је већ са појавом прве штампе, да би га каснији медији само преузимали. Потреба просечног

⁷ Под изазовима овде подразумевамо пре свега кризне ситуације, као што су: грађанска окупљања (протести, штрајкови), елементарне непогоде (поплаве, земљотреси, клизишта), пожари, терористичке акције, али и организовани криминал и друго.

грађанина да се информише не само о престоничким већ и о занимљивим, актуелним темама и појавама, догађајима и људима, наметнула је профилисање новинара-дописника као занимања много пре него што се и дошло до првих проналазака који су довели до открића Телевизије у свету.⁸

Дописници, извештавајући из свих области живота, оставили су свој траг, писали историју српског новинарства од средине XIX века. Она почиње са “Новинама Србским” и Милошем Обреновићем. Наиме, Кнез Милош је сматрао да би новине биле далеко занимљивије ако би у свом садржају имале, како се онда говорило, написе са разних страна. Тако је у лето 1837. године донео акт који садржи прву идеју организовања дописничке мреже у Србији. Додуше, Кнез Милош је био мишљења да за обављање посла није потребно ангажовати новинаре, већ да тај посао могу радити и трговци „на пример из Турске, који би слали нове и занимљиве вести“, што би по његовом мишљењу допринело да се лист чита „с услажденијем“. При томе, Кнез је сматрао да то не би изискивало велике трошкове – “тек неколико талира”. Међутим, оснивање дописничке мреже морало је да сачека још пет година. Почело је доласком Павла Поповића, марта 1841. године, на место уредника. Две године се радило на оснивању, тако да је „дописна мрежа“ првог српског медија – “Новина Србских”,⁹ заживела тек по новој промени уредника, младог и амбициозног Милоша Поповића.¹⁰ Од 1844. године у новинама су сталне рубрике: „Различите вести“, „Смесице“, „Трговачке вести“, „Београдски телеграф“ и „Славјанске вести“. Тиме је Милош Поповић остао уписан у историји српског новинарства као најзаслужнији за организовање прве дописничке мреже у Србији.¹¹

⁸ Телевизија је чедо XX века, али су бројни проналазци у претходном веку довели до тога да „велико око прогледа“. Од Семеринговог открића 1808. галванског телеграфа, догодиле су се десетине значајних патената који су допринели да 1884. Нипков је схватио да се лик састоји од густог скупа линија (хоризонталних), а свака линија од скупа тачака, и дошао на идеју да ако покрене тачку, тиме оживи слику, након чега је направио механички разлагач слике. Након тог проналаска Естер и Гајтел 1890. конструишу фото-електричну ћелију, а седам година касније Браун претечу данашње катодне цеви; 1922. године Зворкин проналази иконоскоп да би 1923. Франсис Џенкинс конструисао механички систем телевизије и успео да бежичним путем пренесе слику председника Хардинга на даљину од око 200 километара. Џон Леџи Берд 25. априла 1925. године остварио је први телевизијски пренос слике и тај се датум сматра рођењем телевизије.

⁹ Види: Вулић 2007.

¹⁰ Милош Поповић са 23 године постаје уредник, 1. марта 1843. године.

¹¹ Српске редакције у XIX веку дописничку мрежу имале су само у земљи. За објављивање вести из иностранства служиле су се и даље уредничким методом Димитрија Давидовића – вести о страним државама преузимање су из страних новина.

И управо како је текао развој медија и друштва, тако су дописници писали своју историју и темељили своје место у медијима. Може се рећи да готово нема медија који иоле држи до својих конзумента, а да се одрекао својих дописника, било стално запослених или повремено ангажованих. На врху скале бројних функција новинарства налази се – информативна,¹² што је и разлог превасходног ангажовања дописника за потребе информативног програма, у циљу задовољења потребе све захтевнијег конзумента телевизије за познавање битне новости из било ког краја. Од значаја је, како организовање рада информативне редакције тако и двадесетчетворочасовно функционисање. Успешност информативне редакције представља „један од битних фактора успешног деловања телевизијске компаније у целини“ (Пић 2006, 241).

Замислите ВВС или, на пример CNN, без дописничких информација у информативном програму? Подразумева се да је овако нешто немогуће. Начин организовања и успешност функционисања информативних редакција, са разгранатим мрежама дописништава, од ових компанија преузимале су као модел „млађе“ телевизије у другим земљама. Пракса утицајних, добро организованих информативних кућа у Великој Британији, Сједињеним Америчким Државама, Француској, Немачкој, Канади, Русији и сличним земљама показује да се никада нису одрекле ангажовања дописника.¹³

„Канал ITN упошљава око 70 новинара од укупно 300 колико има, укључујући и екипе сниматеља широм Велике Британије. Њихова дописништва налазе се у Вашингтону, Москви, Бриселу, Пекингу, а ту је и специјални биро у Вестминистеру који покрива заседања Парламента (Војд 2002, 394).“

Наведеном праксом од првих дана руководила се и Телевизија Београд. Непосредно после оснивања, 23. августа 1958. године, почела је да ради на развијању дописничке мреже у иностранству и Србији. Баш како су и први новинари Телевизије Београд потекли из Радио-Београда, тако су и први телевизијски дописници били већ искусни радијски новинари. По сећању једног од првих дописника Телевизије, Предрага Стојадиновића из Крагујевца,¹⁴ прве вести, доду-

¹² Осим информативне, темељне функције новинарства су и: образовна, аналитичка, забавна, социјална, интегративна, комерцијална, пропагандна, идеолошка, политичка, персуазивна, наркотичка, сазнајна, научна, васпитна, културна, привредна, етичка и исторична.

¹³ Поред разгранате мреже дописника, светске телевизије у зависности од потреба програма неретко ангажују *фриленсере* (слободне новинаре) и видео-новинаре.

¹⁴ Као један од првих дописника ТВ Београд Предраг Стојадиновић радио је хонорарно од 1959. до 1974, а затим као стално запослен до 2001, када одлази у пензију. Добијени подаци представљају изводе из интервјуа са њим, обављеним за потребе овог рада 19. септембра 2010. године.

ше не филмске, послао је још почетком 1959. године. Филмске вести шаље 1964. године, када је за потребе извештавања из тог дела Србије обезбеђена филмска камера и ангажован сниматељ Август Черне.¹⁵ Од тада су се стекли услови да Телевизија Београд повремено објављује филмске вести и из других крајева. Ангажовањем хонорарних дописника, као на пример из: Краљева, Крушевца, Јагодине, Ниша, Бора, касније Ужица, Лесковца, Врања, Пожаревца, Сремске Митровице, Шапца, Горњег Милановца, Зајечара, у информативном програму емитоване су сторије из тих крајева. Почетак 1974. године, управо 1. јануар, представља прву модернизацију дописништава. У Крагујевцу је отворено дописништво Телевизије Београд опремљено тонском камером, а за потребе извештавања поред новинара ангажовани су и сниматељ и монтажер. Убрзо је отворено још неколико дописништава, и то у: Ваљеву, Краљеву, Крушевцу, Нишу,¹⁶ Зајечару. Следећу модернизацију дописништва су чекала до зимске Олимпијаде у Сарајеву 1984. године када је за потребе извештавања купљено 13 JVC камера које су потом распоређене по центрима.

Филмске сторије првих дописника Телевизије Београд данас су вредна сведочанства о животу и времену. Својеврстан су траг историје народа и државе, и слободно можемо рећи културна баштина будућим генерацијама. Међутим, морамо напоменути, да је сачувано мало филмских трака из тог времена, с обзиром на то да Телевизија Београд није имала простор и услове за чување снимљеног материјала.

Колико је врућа моћ „хладног медија“ телевизије, и истовремено од каквог је значаја и колико су дописништва утемељена у информативни програм најбоље сведоче догађаји из децембра 1989. године. Важна адреса за цео свет, почевши од 16. децембра те године, био је репетитор Вршачки брег – догађај: револуција у Румунији; место: прво Темишвар, потом и Букурешт; ударна вест: свргнут Чаушеску.¹⁷ Дописник из Вршца Ремус Аврамеску, који је са сниматељем Дамиром Чубрилом, ризиковао да буде ухапшен због снимљеног материјала на граничном прелазу први је вест објавио. Осим Телевизије Београд, само још један медиј имао је дописника на румунској гра-

¹⁵ Август Черне до тада је радио у свом студију „Фото Мира“ у Крагујевцу, као фотограф.

¹⁶ Међу првима као дописник из Ниша је радио Ђорђе Радошевић, и то све до 1994. године, када је пензионисан. Као занимљивост, али и податак хронички историји нишког новинарства, напоменућемо да је син првог нишког телевизијског дописника Ђорђе Ђ. Радошевић, уписао студије новинарства са првом генерацијом студената Департмана за новинарство Филозофског факултета Универзитета у Нишу 2004. године.

¹⁷ Након револуције која је почела четири дана раније у Темишвару, 22. децембра 1989. године свргнути су с власти Николај и Елена Чаушеску, које су 26. децембра 1989. године револуционари и убили.

ници – агенција “Франс Прес”. Према сведочењу Аврамескуа, и тада се показало од изузетног значаја за обезбеђивање извора информација „локалност“ дописника¹⁸. Овај догађај донео је и новину у извештавању тог времена у Србији, а то је директан пренос. Гледалиште је у својим домовима, крај малих екрана било у прилици да уживо прати револуцију која се касније пренела и у друге тада комунистичке државе. Такви директни преноси су на најреалистичнији начин претворили Маклуанов свет у „глобално село“, издвојили телевизију и учинили је супериорном у поређењу са другим медијима.

Данас, телевизије често посежу за директним преносима (политичких, културних, забавних, спортских догађаја), показујући моћ окупљања публике у односу на друге медије и истовремено борећи се за рејтинге и новац оглашивача. Такође, модерно обликована редакција у свим сегментима програма „у сваком тренутку када постоји потреба и наравно техничке могућности“ извештава о актуелним догађајима (природним катастрофама, несрећама, политичким, културним, спортским и другим догађајима) са „лица места“ – укључујући репортере „уживо“ у програм. У томе ко ће бити први са информацијом, предност недвосмислено има телевизија са дописником који сликом нуди аутентичност догађаја у реалном времену укључења у програм.¹⁹

ДОПИСНИЦИ СРПСКИХ НАЦИОНАЛНИХ ТЕЛЕВИЗИЈА

Последње деценије обележиле су експанзију нових телевизија: националних, регионалних, локалних, комерцијалних. Уговори о закупу фреквенција од Републичке радиодифузне агенције (РРА-а) свим емитерима прописује и обавезу производње информативног програма. Међутим, и без те уговорне ставке, савременог конзумента информација у богатој конкурентској понуди, нереално је задржати без информативне понуде. Тако се временом изградило конкурентско медијско тржиште, на којем се поред РТС-а надмећу: Студио Б, Б92, Прва српска Телевизија (некада Фокс), Пинк, Кошава, Авала, као и још педесетак регионалних и локалних станица. Највећи број има сопствену дописничку мрежу, која је заступљена у зави-

¹⁸ <http://www.rts.rs/page/tv/sr/story/21/rts+2/38181/trezor/>

¹⁹ О томе сведоче примери: експлозија у фабрици “Први партизан” у Ужицу, 3. септембра 2009; “Слободе” у Чачку, 27. децембра 2010. године у 16 сати (дописници су већ у 16 сати и 45 минута известили јавност о томе што се догодило); земљотрес у Краљеву 4. новембра 2010; потрага за убијеним дечаком из села Маиловац у околини Пожаревца 27. и 28. јула 2010, грађанска окупљања у Крагујевцу, Нишу или културна манифестација „Ноћ Музеја“ маја 2010. и 2011, када су се дописници укључивали у програм из Музеја готово из целе Србије.

сности од програмске политике куће, при чему редакције са националним покривањем дописништва имају у унутрашњости, док је у супротном смер обрнут!

Дописничка мрежа Телевизије Београд има најдужу традицију – готово од оснивања телевизије и има најразвијенију мрежу дописништава – ТВ центара. Производи и реализује дневни програм од шест сати, са првом емисијом “Вести” и “Јутарњим програмом”, па до поноћи – “Трећим дневником” и “Вестима” на Првом и Другом каналу, као и за Сателитски програм. Такође, производи садржај и за Интернет издање Јавног медијског сервиса, али и за радио-програме Јавног сервиса. Од некадашњих десетак дописника из седамдесетих година прошлог века (углавном са хонорарним статусом), Телевизија Београд 2010. године развила се у функционалан систем са 23 дописништава којима је премрежила Србију. Месечно за потребе националног програма дописништва произведу од 20 до 100 рубрика, при чему треба напоменути да под њима подразумевају све телевизијске жанрове и форме (од вести, ТВ пакета до полусатних документарних емисија)²⁰.

До пре десетак година Телевизија Београд са дописничком мрежом имала је значајну програмску предност у поређењу са осталим телевизијама у земљи. Данас, готово све телевизије са националном фреквенцијом које у свом садржају имају информативни програм основале су сопствена дописништва или су се определиле за ангажовање видео новинара.²¹ Телевизија Б92 за сада има осам дописништава широм Србије, укључујући и студио у Приштини; Пинк осим студија у Новом Саду има још пет дописништава; шест дописништава из земље имају и Прва српска телевизија и Авала. Премрежавање Србије дописницима начиниле су по моделу Телевизије Београд, па су центре отвориле у истим местима: Нови Сад, Крагујевац, Краљево, Ужице, Шабац, Ниш, Лесковац, Зајечар, Горњи Милановац²², Приштина. За разлику од Јавног медијског сервиса који је посредством репетитора и линковских веза повезан са центрима у земљи, друге телевизије определиле су се за Интернет везе. У времену

²⁰ Иако Дописничка редакција Телевизије Београд једина од Телевизија у Србији има евиденцију о учинку дописника у производњи програма на месечном и годишњем нивоу неопходно је истаћи да је она непрецизна и неадекватна за озбиљнију квалитативну садржинско-жанровску анализу. Произведени жанрови и форме нису наведене, већ по редакцијској пракси означени као „прилози“, при чему се изједначавају, на пример, вести од 20 секунди и полусатне документарне емисије. Такође, недостаје и прецизна минутажа произведеног програма што се може видети у Табели 1, приложеној у даљем раду.

²¹ Новинар обучен за снимање, интервјуисање, писање текста и монтажу.

²² Једно од првих дописништава Телевизија Београд отворила је у Горњем Милановцу 70-тих година, да би средином 80-тих тај центар изместила у Чачак.

када је информација најважнија роба на глобалном тржишту, конзументи никад задовољену потребу за вестима или како каже Ирвинг Фанг (Fang 1972, 8) „људи желе вести које им могу бити корисне“, сасвим је очигледно зашто све телевизије и даље улажу у процес информативне конкурентности. Иако је функционисање овако специјализованих ТВ центара скупо,²³ често са великим бројем запослених²⁴ и малим географским растојањем између центара,²⁵ готово нико не размишља о њиховом гашењу или реконфигурацији.

Предност телевизије која има дописника на терену најочитија је у кризним ситуацијама. У прилог томе говори трагични догађај од 4. новембра 2010. године – земљотрес на подручју Краљева. Само два сата након великог земљотреса, Телевизија Београд је (већ у четири сата ујутру) у “Вестима” емитовала прве снимке са угроженог подручја. Управо је прва слика та која опредељује све пробирљивијег конзумента коме ће веровати и од кога чекати нову информацију. О томе колико је слика „дефицитарна роба“ у таквим ситуацијама сведоче примери да се телевизије одлучују и за кршење закона, за пиратерију, како би имале адекватну “покривалицу”.²⁶

Потребу дописника из земље, можда најбоље потврђује брзо ширење једне од најмлађих агенција на подручју Србије – “Инфоби-роа”, која се определила за производњу и „продају“ видео материјала.²⁷ Међутим, у времену када нови медији (Интернет пре свих) намећу све бржи темпо поставља се питање да ли ће дописништва издржати трку са технологијом, стандардима и, предимензионираношћу, као у примеру дописничке мреже Телевизије Београд, са не-

²³ Не рачунајућу плате, порезе и доприносе запослених, на стотине хиљада динара месечно потребно је издвојити за трошкове одржавања (електрична енергија, грејање, вода, телефони...) дописништава. У томе треба тражити разлоге зашто се неке телевизије у Србији опредељују за анагажовање једног, два дописника из одређеног места, без обезбеђеног радног простора. У Нишу, на пример, дописници Пинка и Прве српске телевизије немају обезбеђен радни простор!

²⁴ У Нишу, у дописништву Телевизије Београд запослено је 18 радника, Краљеву 16, Јагодини 13...

²⁵ Мање од 50 километара удаљена су дописништва између Ниша – Лесковца – Пирота или Крагујевца – Јагодине – Краљева – Чачка. У времену Интернета и дигиталних комуникација, поставља се питање да ли је потребно урадити реди-зајнирање дописничке мреже, јер медији све теже послују?

²⁶ Према наводима Телевизије Београд, конкурентска телевизија Пинк 5. новембра 2010. године пиратерисала је снимке земљотреса у Краљеву за потребе својих информативних емисија, због чега је затражена интервенција РРА.

²⁷ У свим већим градовима у Србији ова агенција је основала или је у поступку оснивања дописништава. Опремљени су модерном технологијом и произведени материјал дистрибуирају центру и даље корисницима посредством интернета. Пракса је у више прилика показала да су најбржи са пласирањем информација.

сразмерно великим бројем запослених.²⁸ Остаје отворено питање да ли ће се Телевизија Београд и поред револуционарних технолошких промена и даље опредељивати за „комплетне телевизијске посаде“ (новинар, сниматељ, асистент сниматеља, расветљивач, возач, монтажер и редитељ) или за мобилне екипе на терену, као што то практикују друге телевизије у Србији (један човек ради све)? Време „великих“ дописништава требало би да представља део прошлости. Нове технологије не само да су олакшале начин рада и омогућиле доступност изворима (нпр. Интернет), већ су утицале и на промену самог процеса рада. Када су у питању остале српске националне телевизије које имају дописништва, тенденција указује на значајно присуство информација са терена, али и дилему око даљег ангажовања дописника: телевизију Б92 након промена власничке структуре карактерише још увек нејасна информативна политика; Пинк развија мрежу својих дописника, менаџмент Прве српске телевизије и Авале још увек је разапет између две могуће опције: да ли ће информације куповати од агенција или оснивати дописничку мрежу? Појединачно свака телевизија у садржајима информативних емисија, вести и централних информативних, води рачуна о заступљености слике из Србије. Дописници телевизије Б92 за емисије информативног програма месечно из сваког дописништва произведу у просеку двадесетак сторија. У зависности од догађаја и тема, дописници из унутрашњости телевизија Пинк, Прве српске и Авале за потребе вести и централних информативних емисија са подручја која покривају месечно су заступљени са између 15 и 20 сторија.²⁹ Такође, редакције тих телевизија повремено ангажује дописнике за потребе других програмских садржаја.

На годишњем нивоу учинак у производњи програма представља основу да се дописништва означе као један од стубова информативног програма, што квантитативно илуструје Табела 1. Математичка рачуница за остале телевизије је следећа: 20 сторија за сваки од 12 месеци у години чини укупан број од 240, са просечним трајањем око 500 минута или нешто више од осам сати слика људи, догађаја и појава из целе Србије. Модеран српски конзумент телевизијске слике не може се задовољити сликом искључиво из Београда и његове најближе околине. Уосталом, национална фреквенција телевизија које нису само комерцијалне подразумева да „велико око“ буде отворено увек и свуда.

²⁸ У Дописничкој редакцији Телевизије Београд запослено је око 200 новинара, сниматеља, монтажера, асистената, расветљивача...

²⁹ Подаци добијени од уредника унутрашњих рубрика и вести наведених телевизија 20. октобра 2010. године.

Табела 1. УЧИНАК ДОПИСНИШТАВА ЗА 2009. РУБРИКЕ:																
Дописништва	СРБИЈА	Југославија	ЈУТ.ТВ	ВЕСТИ.ТВ	ВЕСТИ.ТВ	ТВ1	ТВ2	ТВ3	ПРОГ. АКЦИЈЕ Профил, Књиг. утисак, Знање имање, Дозволите, Свет здравља	ТРАГ Емисија 30 min.	БРЕ	ОКО	Жикина Шахренца	СПОРТ	ОСТАЛО: Сателит, TV NS Радио /сајт, Путеви научни, Грађанин, Даможда не	УКУПНО
ПИРОТ	180	163	34	9	14	21	13	24	5		5	2	2	5	16	493
НИШ	273	185	5	5	53	52	253	54	47	2	9	3		7	49	997
ЛЕСКОВАЦ	178	132	48	7	25	33	65	25	17	1	5		4	3	21	564
ВРАЊЕ	97	53	14	9	23	21	78	34	3		8	1			24	365
УЖИЦЕ	149	131	31	10	33	46	124	45	42	1	7		10	6	23	658
ЛОЗНИЦА	68	84	4	3	17	19	14	22	2		3		4	2	17	259
ШАБАЦ	212	187	5	5	29	56	55	49	14	1	6	2	2	6	19	648
КРАЉЕВО	184	66	17	4	24	49	64	21	11		18	2	5	6	10	481
КРУШЕВАЦ	136	137	14	8	31	55	104	49	37	3	6		12	12	12	616
КРАГУЈЕВАЦ	231	154	4	12	73	73	223	54	29	1	14	4	14	14	43	943

Табела 1. УЧИНАК ДОПИСНИШТАВА ЗА 2009. РУБРИКЕ:																
ПОЖ АРЕВ АЦ	99	31	19	6	10	42	39	44	17	1	5	1	21	11	6	352
ПАН ЧЕВ О	133	155	14	10	9	69	31	46	3		4		3	12	13	502
ЗРЕ ЊАН ИН	199	212	21	16	27	72	17 4	75	24	2	1 1	3	11	21	32	900
ЗАЈЕ ЧАР	211	157	23	9	23	55	67	54	7		6	1	14	11	18	656
ВАЉ ЕВО	154	143	3	9	28	43	55	32	12	2	9	1	23	5	14	533
НОВ И ПАЗ АР	92	22	13	11	21	21	15	22	3		2 4			2	3	249
СМЕ ДЕРЕ ВО	99	106	21	12	32	54	43	33	19		8	1		19	33	480
КИК ИНД А	92	133	6	5	4	49	12	35	15		4		3		6	364
ЈАГО ДИН А	195	68	24	4	32	52	67	49	4		1 6	5	18		31	565
ВРШ АЦ	16	33							7				5		5	66
ЧАЧ АК	105	89	23	7	33	56	75	63	16		7	1	7	3	16	501
УКУ ПНО	310 3	244 1	34 2	16 1	54 1	93 8	15 71	83 0	334	14	1 7 5	2 8	15 8	14 5	411	11. 192

Иако непотпуна, табела учинка дописништава Телевизије Београд за 2009. годину, даје нам за право да закључимо како данашњи дописници ни у ком случају нису пуки информатори већ информативни интерпретатори, који владају знањима, техникама и вештинама телевизијских жанрова и форми.

„Модерна интерпретација постала је *raison d'être* класичних медија. Зато је она данас заступљена у свим жанровима новинарског изражавања, од фактографских до аналитичких, па се може констатовати да су готово сви облици изражавања у новинарству (од вести и извештаја, преко филера, интервјуа-портрета, *non fiction* репортаже, чланка, коментара, критике и доку-драме³⁰ на радију и телевизији) мање или више интерпретативни (Todorović 2002, 32–3).“

Међу произведеним садржајима, 14 полусатних емисија емитованих у оквиру емисије „Траг“³¹ показатељ је и квалитета дописника да направе искорак из информативног програма и телевизијску интерпретацију реализују у форми документаризма.

Дописничко занимање са собом је одувек носило сложеност. Данас дописнике свих телевизија у Србији можемо слободно означити као вишемедијске, узевши у обзир да су осим за програм телевизије ангажовани и у производњи информативног радио-програма и Интернет порталима тих медијских кућа.³²

На почетку рада поставили смо питање: шта подразумевамо када кажемо ТВ дописник? То је мултимедијално образован новинар, (репортер) који трага за информацијама, обликује их, интерпретира и извештава са одређеног географског подручја за редакцију која је у центру емитовања, одабирајући теме самостално или у договору са уредништвом. На друго питање: колики је удео дописника, односно дописништава у програмским садржајима одговорили смо постављајући, можда и смелу тврдњу, да дописништва представљају (као на примеру Јавног медијског сервиса) или могу постати (као што је случај осталих анализираних телевизија) стуб информативног програма који код нас још увек није искоришћен у поређењу са светским искуствима. Стручна анализа наметнула је и закључак како изазови савременог друштва носе потребу модернизације дописничке мреже телевизија, како би и даље биле конкурентне у односу на нове медије. „Ново премрежавање“ Србије телевизије морају да почну одмах, уколико то већ нису учиниле, јер процес дигитализације Србије мора завршити до 2013. године.

Промене би могле да се одразе и у номенклатури занимања и звања у телевизијским кућама, редефинисањем појмовног одређења од којег смо пошли на почетку рада – дописник телевизијски. Као потврду узећемо следећи пример: новинара који се на националној телевизији јавља на пример из Ниша, Ваљева, Краљева, још увек на-

³⁰ Документарна драма, хибридни жанр у коме се мешају елементи документарног и играног.

³¹ <http://www.rts.rs/page/tv/sr/series/20/RTS+1/66/Trag.html>

³² Види табелу 1 у прилогу: Учинак дописништва Телевизије Београд за 2009. годину

зивамо *дописник из Ниша*. Лингвистички, термин *дописник* важи за новинара који шаље дописе³³ са подручја које није покривено телевизијским сигналом. Ако се новинар укључује директно у програм то значи да је подручје покривено сигналом, а он је у зависности од усвојене номенклатуре занимања или репортер, или извештач, или сарадник, или само новинар. Међутим, хитност промена дописничких мрежа српских телевизија је у њиховој трансформацији, како техничкој тако и организационој и кадровској, до начина и форми извештавања. Техничко-технолошки проналасци обележили су ново доба, стварајући истовремено могућност да се у сваком тренутку посредством Интернет веза публици понуди савремени извештај, по могућству са лица места. У „live coverage“ извештавању репортер често бива једини сведок коме ће публика веровати и истовремено потврда редакцији да је ваљано проценила актуелност, а због чега јој публика и у другим приликама опредељује поверење. „Live coverage“ извештавање дописника у коме разговара са сведоцима, званичним изворима, износи основне информације, али и у првом лицу једине небројано пута се показало вишезначајно: од правовременог и истинитог информисања, покретања друштвених акција за помоћ појединцима или угроженим крајевима, откривању и решавању проблема, малверзација, превара, до психолошког деловања ради смиривања страха и отклањања панике приликом кризних ситуација.

По узору на модерне светске телевизије у информативним програмима које се служе експресивним могућностима медија и технологије³⁴, српске телевизије не би требало да се олако одричу дописничких центара. У глобалној заједници информација је најзначајнија роба, али је истовремено због трке за брзином новинара претворила у форматизираниог преносиоца поруке. „Новинари,“ како каже Чедомир Чупић:

“преносе поруке, посредују као спољни омотач између власти и грађана и критички просуђују јавне поруке, али и друштвене и животне проблеме.”³⁵

У савременом телевизијском извештају са лица места, репортерке Јелене Божовић³⁶ испред фабрике “Први Партизан” у Ужицу, гледалац Телевизије Београд био је у прилици да ексклузивно, уживо, види и од репортерке као сведока сазна шта се догодило, има ли погинулих, повређених, колика је материјална штета и друго. Да је репортерски извештај изостао, да редакција није имала дописника да

³³ *Допис је сваки напис који стигне у уредништво ради објављивања у листу (Leksikon novinarstva 1979).*

³⁴ На пример, BBC у Великој Британији.

³⁵ www.fpn.bg.ac.rs/wp.../05/7-Prof.-dr.-Cedomir-Cupic-Poziv-novinar.pdf

³⁶ Јелена Божовић, новинар, уредник дописништва Телевизије Београд у Ужицу.

се укључи у програм можда би постојала могућност да ширењем страха и моралне панике последице буду драматично веће?

Када је у питању дописничка мрежа Јавног медијског сервиса, осим евидентне функције и значаја у програмима, анализа нас наводи да закључимо да би трансформација требало да иде у смеру брзих и дубоких структуралних промена. Чињеница је да Телевизија Београд, као и дописничка мрежа неадекватно и тремо реагују на промене које је донео технолошки развој и медијска конкурентност. Дописничка мрежа би требала да се креће у смеру даље модернизације, медијског образовања и технолошке обучености, кадровског подмлађивања и јачања, јер просек старости од преко 45 година надмашује сва европска искуства (35 година). Политички захтеви из неких средина да функционишу као центри морају се преиспитати, уз уважавање географских, мултикултуралних, економских и других специфичности. Садашњу мрежу коју чине дописништва у: Ужицу, Краљеву, Новом Пазару, Крагујевцу, Нишу, Врању, Шабцу, Зрењанину, Зајечару, Пожаревцу и Вршцу, треба рационализовати на највише пет дописништва. У пракси више треба користити предности видео новинарства³⁷, јер би на тај начин национални емитери и даље били власници комуникационог простора на подручју целе Србије. Такве структуралне промене штитиле би регионалну заступљеност информација, али би истовремено омогућиле даљу децентрализацију и информативну демулополитизацију која тренутно представља озбиљан друштвени и политички проблем!

ЛИТЕРАТУРА

- Bojd Endrju. 2002. *Novinarstvo u elektronskim medijima*. Beograd: Clio.
- Valić-Nedeljković, Dubravka. 2007. *O novinarstvu i novinarima*. Novi Sad: KriMel, Budisava.
- Veljanovski Rade. 2005. *Javni RTV servis u službi građana*. Beograd: Clio.
- Вулић, Татјана. 2007. *Крагујевачка штампа XIX века: садржинско-жанровске одлике*. Крагујевац: Народна библиотека Вук Караџић.
- Vulić, Tatjana M. i Dragana Č. Pavlović. 2011. Udeo Interneta u političkom životu. У *Наука и политика*, књ. 5, т. 2, главни уредник Милош Ковачевић, 379–92. Пале: Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву.
- Grupa autora. 1997. *Leksikon filmskih i televizijskih pojmova*. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu i FDU, CD-ROM izdanje.
- Grupa autora. 1979. *Leksikon novinarstva*. Beograd: Savremena administracija, Savremena knjiga i Savremena praksa.
- Despotović Ljubiša i Jevtović Zoran. 2010. *Geopolitika i mediji*. Novi Sad: Kultura polisa i Grafomarketing.
- Ilić, Miodrag. 2006. *Rađanje televizijske profesije*. Beograd: Clio.
- Fang, Irving E. 1972. *Television news*. New York: Hastings house.

³⁷ По моделу BBC, CNN, ITN.

- Јевтовић Зоран и Татјана Вулић. 2011. Телевизијска конструкција политичких слика и управљање јавношћу. У *Наука и политика*, књ. 5, т. 2, главни уредник Милош Ковачевић, 407–21. Пале: Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву.
- Мек Квејл, Denis. 2007. Uloga medija u društvu. *СМ 3*.
- Todorović, Neda. 2002. *Novinarstvo – interpretativno i istraživačko*. Beograd: Čigoja štampa.
- Čurčić, Čedomir i Mirko Miletić, www.fpn.bg.ac.rs/wp.../05/7-Prof.-dr-Čedomir-Čurčić-Poziv-novinar.pdf

Tatjana Vulić, Dragana Pavlović, Niš

CORRESPONDENT BUREAU AS A BASIS OF INFORMATION TELEVISION PROGRAM

Summary

As the information in the modern society is the most valuable commodity, with the rule that the quickest wins on the information market, the televisions who have correspondents have a real advantage over the other. The aim of this paper is to demonstrate the importance and the function of the TV reporters and correspondents network in the public service media and commercial TV stations with national frequency programs, especially taking into account the effect of technological change and communication power of new media! Who are the correspondents, what their job involves, the challenges that they face, what is their participation in the production of news programs, but also whether they are "couriers" of the multimedia journalism in Serbia – we will try to answer in this paper. While researching, we are trying to answer for how long does "the story" of the correspondents lastsat in the Serbian journalism, what was their impact in specific instances, is their job changing under the influence of technology, and in particular, are the television correspondents today educated for multimedia journalism?

Key words: television correspondent, bureau, public service broadcaster, commercial television, information.